

Zas Latweefchu draugs.

1843. 23 Dezember.

51ma lappa.

J a u n a s s i n a s.

Is Lehrpates. 3schā un 4tā Dezember tur gan weenam jaunam fungam, kam labbas azzis, isdewahs, zaur to leelu skunstes glahsi us brichtiu to jaunu asticu swaigsnī pee debbes eraudsiht; bet zittas reises ir ne winnas weetu ne warreja atrast. Tik 9tā Dezember winnu drufzin ilgaki un skaidraki tur dab buja apraudsiht. Winnas gaischums wehl bija tohti wahjsch, ferde winnai gan bija masa, bet tof skaidri parahdijahs, aste bija deefgan leela, bet platta, kā tihteram. 13tā Dezember laimejahs, winnu ohtre reisi apstattiht. Paher tshetrahm deenahm winna sawā zekā tik masu strehki bija dewufees us preekschu, ka gan laikam wehl pahri mehneschu muhsu mallās buhs redsama, bet sinmams, tik zaur tahm wisslabbakahm skunstes glahschm.

Is Rehweles. Weens trakteera fainneeks, Nagel wahrda, kam tur saws trakteers ne tahk no kapehtas, irr ne fenn eeksch pilssehtas awihschm lizzis slubdinahk scho sinnu: »Ne tikween gribbedams us preekschu fargatees no daschahm reebigahm leetahm, bet fewischki augsti zeenidams to tuwu, man tik dahrgu kapehtu, es pasemmigi wissus tohs wihrus luhdsū, kas eeraddinajuschees mannu trakteeru apmekleht un tad no stipreem dsehreeneem wairak dferē ne kā diwus schehkenus jeb weenu glahsi groges, lai labbaki ne nahk pee man, jo es winneem jau ohtre schehkeni ne labpraht ne leeku pasneegt.« — Lai nō schi gohdawihra arri kates krohdjineeks mahjahs, kas laikam wehl stiprus dsehrenus isdohd!

Is Mafkawas. Tanni mallā fungi un laudis jau preeksch pahri gaddeem apnehmahs un fabeedrojahs, malku taupihht un wellenus rakt un dedsinahk. Arri jau leels pulks muischneeku, kam tahdas dumbrainas semmes irr, leek wellenus rakt, un raug, zaur to malkas tirgus tā irr krittis, ka jau taggad par trim rubteem pirk, kas zittā gaddā 4 rubtus mafkaja, un ka tee zilweki, kas malkas pahrdohd, ir labpraht us parradu dohd. Bet tā noteek, ka tatschu tā patt eeksch fabrihkeem, kā eeksch mahjahm wairak dedsina malkas, ne kā wellenus. Pehrnejā gaddā tur patt arri eefahze isprohweht, woi no welleneem ne arri warroht ohglas dabbuht, ko dsiffinahk, un isdewahs labbi deefgan; jo no 12,000 welleneem dabbuja 25 kurnjus ohgtu. Ja mehs pahrdohmajam, zik dauds ohgtu wajjaga kallejeem un zitteem tahdeem ammatneekem un zik malkas ohglineeki tehre, tad gan preezajamees, mannidami, ka jau mallu mallās prahtigi zilweki jo deenas jo wairak us to dohdahs, malku taupihht.

Is Sweedru semmes. Ar fastibas beedribahm tur taggad brisnischki eet wairumâ. Gan zitta semme naw pasaulê, fur brandwihna sebrga zittkahrt wairak dwehsetu irr pöbstijuse, ne kâ tur; bet nu pa scho semmiti, fur tof wairak naw ne kâ 3 millioni eedshwotaju, jau 60 uihstoschi irr brandwihnam pa wissam atfazzijuschi, un jau wairak kâ pufse no wissahm branuhsehäm meerâ. Rehnina wezzakajs dehls wissahm fastibas beedribahm par preekschneeku un pats kehnlusch winnu darbus irr ustetizis. Ne seun frohna mantineeks fazzija schohs wahrbus: »Lai man zaur to, ka manni laudis wairs brandwihnu ne dserr, arri Deews sinn zil leela skahde buhtu, es tatschu ne sinnu, ko labbâ prahtâ ne nodohu, kad tik laimetohs, sawus laudis no brandwihna dserschanas isglahbt.« — Irr arri jau nespreests, us kehlna muischahm brandwihnu wairs nededsinat.

Is Londones. Atnahjis tur nu patt no Seemel Amerikas Wahzeets, wahrda Ezler, kas ehrmigu leetu isdohmajis. Gribb pats fataisihht leelu juhreas fallu, kas 1800 pehdas garrumâ un 480 pehdas plattumâ, un ar ko zerre drohschi pahr juhru braukt un prezzes west. Dohma appaksch-puffi tã fataisihht, kã leelai wall-fimi wehders irr raddihts, un rehlna, kã 500 zilwekeem ruhmes buhs wirsã, un kã wissa falla, lai arri buhtu Deews sinn zil peelahdeta ar prezzehm, tatschu dsillakt uhdeni ne ees, ne kã 9 pehdas, un kã to usbuhweht gattawu wairak ne maffahs, ne kã 10 milliones franku jeb rubl. kapp. — Sehgetus winsch us wissahm tscheträhm pufsehm ustaisihhs, kã tohs warretu tanni pufse uswilt, fur waijadsche. Tã patt arri peetaisihhs sawat fallai fahni zittus maschihaus, kas taj palihdsch jo ahtraki pahr juhru eet. — Lai nu gan Enlenderem firde tohri nessahs us wissadahm tahdahm jaunahm un ehrmigahm leetahm, tatschu winni tik gudri jau, kã aplam sawu naudu ne tehrehs, kad schahds tahds wihrs pee winneem nahk un leelahs ar jaunu gudribu, preeksch kurreas winnam Enlenderu naudas waijaga. Winni gan arri ne aismirshs farschlnahht, zil kuggus winni par to paschu naudu warretu buhweht, un woi ne eeksch 10 kuggem tof laifam wairak prezzu warr eekraut, ne kã us tahdu fallu uskraut, un woi kuggis ne pa to paschu laifu, kamehr schi falla pahr juhru ees, diwreis warrehs eet schurp un turp. Ko derresim? wihrs welti leelifees ar sawu gudribu.

Is Valermozpilssehtas Siziblies fallã, kas peederr pee Itales semmes. Jau zittã gaddã saweem lassitajeem essam stahstijuschi, kã arri tai minnetã fallã leelis ugguns-kalns, Etna wahrda. Schis kalns, ilgi stahwejis meerã, jau pehrnajã gaddã 27tã Nowember no jauna eefahze ugguni sptaut un lihds 28tai Dez. sptahwe. Kad atkal palikke klufs. Bet scho gaddu 5tã Nowember pulksten 2 pehz puffedeenas kalns pa wakkara pufsi pa masitim dabbusa 15 leelus zaurumus, no kurreem duhmi iskahpe un kas leelu pulku deggoschu fahru un smiltschu isweede. Wissaplahrt semme trihzeja un laudis irr tahumã dsirdeja warrenu trohsni semmes eekschã. Desmit no teem zaurumeem bija tik tuwu kohpã, kã zaur teem deggoscheem pilkeem, kas no eeksch-puffes ispluhde un ko nosauz par lahwa, palikke par weenu paschu leelu aisu, kas 100 sohtus bija garrumã un laifam 50 sohtus plattumã. Is schahs aisas bes mitteschanas un tik ahtri iswirre tahs deggoschas lahwas pluhdi, kã schee jau pehz mas stundahm tohs laukus wissaplahrt bija pahrpulshusch, wehl wairak, ne kã 1832tã gaddã, fur tof

muhfu laifds lihds schim tee wiffleelakt lahwas pluhdi bija notikkufchi. Ak, tarwas breefmas! jo fur tik weena pillite deggofchas lahwas jeb semmes pitka peektuhst, tur fables isdegg lihds fakru gallam, tur leesmas bes scheflofchanas pahremm mahjas un meschu, un kad arri pehz neddetahm woi mehnescheem ta lahwa beidsot ardschsch, tad tok semmei itt ka akmins wilkts pahri. Dhtra deena ugguns straume jau leelu strehli bija tezejuse tablaki un wiffur padarrjuse leelu leelu stahdi. Pa taifnu zekku nu jau dewahs us to pilssehtu, kas tur ne zik tabt un ko nosauz Bronte, un kurreu eedshwotaji gauschi istruhkabs, to redsedami. Par laimi straumes zekla wehl pakalns atraddahs, kas winnu scho reis wehl noturreja no pilssehtas. Pa to paschu starpu no ta ugguns falna weena gabbala iskahpe duhmi itt ka pa garreem garreem stabbeem, un schee duhmi bija tik fihwi un nahwigi, ka wiffi kohki un kruhmi, kam wehisch tohs usdunne, fewischi zitronu un pomeranzu kohki, tuhlin fawichte un noswille. 12ta November leelai alsai pa seemeta puffi wehl us kalnu zits zaurums atwehahs, kas sawus ugguns pluhdus iswehine us zittu puffi, fur leels pulks kauschu darbojahs, zik ahtri ween warredami, kohkus nozirst, ka tohs wehl no ugguns warretu isglahbt. 14ta un 15ta November tee pirmi lahwas pluhdi drihs jau apstahjahs, un tadehl lautini arri jau palikke drufzin drohschakt, fanahze no mallu mallahm, sche tohs Deewa brishnumus apstarrigt, un stahweja un luhkoja, bet raug, pa wiffam zitta weeta pee kalna, fur wehl muhscham zaurums ne bija, atwehahs leela bedre un arri isdewe warrenus ugguns pluhdus, kas par nelaimi tik ahtri us to paschu puffi tezejeja, fur tee zilwekl stahweja, ka schee, kaut gan behdsin behdse, tatschu breefmigu nahwi atradde; jo straume us reis tik aplan ispluhde, ka isglahbschanas wairns ne bija. 67 zilwekl te palikke; daschi no winneem bija no fweeschahm mallahm, kas te bija atnahkufchi, to ugguns kalnu un winna breefmas no tablenes starrigt. Bes scheem arri wehl pehz leela pulka zilweku mekle, kurreem lai kam arri tahda patte nelaima zitta weeta buhs usnahkufe. Dauds mahjas arri irr pohsta krittufchas. Scho reis lahwa irr brishnum' schlihssta un, tik ko isnahze no kalna, jau isplehtahs lihds 250 pehdas plattuma. Gais pa wiffu walsti, fur ugguns kalns stahw, zaur tahm warrenahm leesnahm irr tik pilns ar farkaneem puttekleem, ka saule isstatahs itt ka weena ugguni. Ak kaut jel kalns atkal buhtu meerä!

A f i a.

Dhtrapadesmita sinna.

(Zahs ibhas sinnas par muhsu pasauli jeb semmi 65tajs gabbals.)

Turku Aftas semme. Turkeem deesgan leels semmes-gabbals Eiropa, par ko 50ta, 51ma un 52tra gabbala runnahs; bet winneem Aia weens, kas wairak, ne ka ohtru reisi tik leels; tam 20 lihds 25,000 laukajuhdses. Kad pahre to juhwaschaurumu, jeb gatwu, kas pee Konstantinopeles, un kam tik 2 werstes plattums, pahrebrauz, tad sche eenahf. Tam pascham seemeta-puffe Mella-juhra un Kaukasus-kalni, rihpa puffe Perseu, deenas-widdit Araberu-semme, un wakkara-puffe Widdus-semmes juhra un Marmaras-juhra ar Arkipelagu un Dardaneku un Konstantinopeles juhwas-gatwu. Ta semme weetahm kalnaina, un fur tahda, tur arri tohti jaukas leijas, fur wifs bag gatigi aug; bet weetahm ta arri klaja, un sche leeli purri un smilshu-tufneschi. Gais

mihligs, kad narw pats waffara-widdus, jo tad tohti farfts. Seema tik us augsteem fals neem; un us wiffu-augstakeem weenumehr seema; tur sneegs un leddus, kas ne kad ne kuhst, ne suhd. Kur labba semme, tur wiffabus jaukus un augligus kohkus un krubmus reds; tur eljes, muhlbeeru, wihges un wihna-kohki un bohwillas-kruhmi. Iypafchi peeminnam palma=kohkus. Tee tahdi, ka pee mums ne kahdi narw. Teewi, taifni, ka preebes, bet bes sarreem; galla lappas, zittur ne kur. Lappas no pascha kohka isaug. Schahs irr garrenas, un zittas irr affes, zittas arri wairak ne ka trihs affes garrumâ. Zittur ne kur tahs irr, ka kohka-gallâ. Tur tahs wiffapfahret stahw un loh-zahs us semmi, un irr ka jumts. Kad kohks aug, mehram ka aug, appakschejas no wihst un nobirst un masus stumburus pee kohka pamett; tapeh; tas arri isstatahs, itt ka swihni winnam buhtu. Gallâ lappu starpôs seedi un augli. Daschi palma-kohki gar-raki ne paleek, ka tik 3 pehdas, bet zitti us 50 affehm garrumâ, ta ka ne kahdi zitti kohki ne tik masi un arri ne tik leeli ka schee. Kahdu leelu labbumu zilweki no win-neem dabbu, to fapratiffect, kad fakkam, ka preeksch ehku un traufu taiffichanas derr; ka dohd barribu, jo ehd winnu augtus un arri lappas, kas jaunâs, kurras ka kahpostus wahra; ka dohd dsehreenu, jo no augteem isspeesch un no kohkeem istezzina fullu, kas kad ruhgufi, par wihnu paleek; no wezzakahm lappahm taifa maschus, piam zepures un kurwjus. Zohs, kas Turku-Asia aug, fauz par dattetu palmeem. Scheem augli, kas ka ohfotu-sihles isstatahs, bet farkand-seltenas irr, kad gattawas paliffuschas, un leelds tschuppôs, ta ka weenâ tschuppâ jeb Fekkarâ lihds 200 kohpâ. Tee paschi tohti faldi un smekkigi, un fulla, kad to ispeesch, irr ka zihreus un meddus. Katrai siplei eekschâ kohdels. Zohs s:malk par milteem, ar kurreem lohpus barre. — Arri wiffadi lohpi schinni semmê, un labbi isdohdâhs. Bes teem, kas mums, arri kameeli un ehseti, ka daschâs zittâs filtâs semmês. Bittes un sishu tahpi leels pulks un laudim par leelu swehtibu. Bet arri nikni swehri tur irr: ka lahtschi, wilki; un arri daschi tahdi, ko pee mums ne reds, prohti: lauwâs, schakaki, ihjehnas. Lauwa irr no kakku flakkas. Ta leelaka tik leela, ka jirgs no widdeja leeluma. Spalwa dselgaina un teh-winnam krehpes, ka jirgam. Uste ka gohwei. Winna tohti stipra un drohscha. Kad winna ruh; kad zitti raddijumi isbihstahs, un winnas ruhkschanu tahstu dsird. Kad ko kere, tad ka kakkis kere. Schakals irr no wilku flakkas, bet masaks, ne ka schis, ar dselgainu spalwu, pulkôs apfahret staiga, tohti plehfigs; kad zittu ne dabbu, tad mironus no semmes iskascha un aprih; Ihjehna arri pee wilkeem peestaitama un tik pat leela, ka wilks; firma, ar tumsch-bruhnahm strihpehm un farri us fakla ka juhkahm; breefmigi nikna; ko ar sohbeem fakere, to wairak wakkam ne laisch. Salka, ka winnu ta rohkâs dabbu: mett maisu preekschâ; winna tuhliht eekohschahs maisâ, un nu warr winnu wilkt, kur gribb, un noffst, maisu wakkâ ne laisch. Arri schi lihkus no semmes isrohk un aprih; — Wiffi schee swehri tukneschôs miht. — Turku Asias-semmê eedshwotaju flaits irr 10 lihds 12 millioni, bet schê warretu wairak ne ka 5 reis tik dands dshwoht. Ka tik mas schê dshwo, tas nahk no Turku waldischanas. Laudis, kas schê miht, irr Turki, Greekeri, Schihdi, Araberi un daschi zitti wehl. . . . . g.

(48tai lappai pawaddons no weffela bohgena, kur atrohâhs: I. Jauna sinna pahr jaunu Tirsas draudses stohlu, un II. Trihs jaunas jautaschanas.)

Priddy driffekt, No Widssemes General-gubbernements pusses: Dr. C. E. Napieroff.